

SIMON MÁRTON

A bambusz és az ő szomorúsága

Hagivara Szakutaró versei elé

Nem mentetőzésképp, a pontosság kedvéért muszáj ezzel kezdenem: Hagivara Szakutaró (萩原朔太郎, 1886–1942) nem kutatási témám, önmagában sosem volt, és most sem az. Az én kutatási témám – egy viszonylag terjedelmes, és reményeim szerint igen alapos japanológia mesterszakos szakdolgozat erejéig – a modern japán költészet kialakulása volt a II. világháború után, azon belül egy meghatározó, bár szűkebb keresztmetszetet, az Arecsi 荒地 vagyis Átokföldje c. folyóirat körének szerzőit bemutatva és vizsgálva. Mondhatnám úgy is, hogy „az Újhold folyóirat japán verziójával foglalkoztam”, ami még akkor is pontos lenne az Arecsi körének súlyát és szerzőinek jelentőségét tekintve, ha az ilyen mondatok nyilvánvalóan mindig arcpirítóan elnagyoltak. Mindezeket előre bocsátva, joggal merülhet föl a kérdés, miként kerültem mégis kapcsolatba egy ennél

jóval korábbi, az 1910-es évek közepétől aktív szerző alakjával és főleg szövegeivel. A legegyszerűbb, holott talán kissé bombasztikusnak ható válaszom erre: úgy, hogy Hagivara Szakutaró megkerülhetetlen.

Hagyományosan a japán irodalom nyugati költészet felé történő nyitását az 1882-es Sintaisisó 新体詩抄, vagyis Új stílusú versek válogatása című kötetből szokás számolni, amely elnevezés kissé megtévesztően egy japán akadémikusok által összeállított, vegyes műfajú antológiát takar, egyebek mellett a Hamletből származó részletekkel,

de valóban volt benne több Tennyson és Longfellow-vers is. Ez a legendás kiadvány, bár mind a forma, mind a nyelvezet szempontjából komoly nehézségekkel küzdött, lényegében „fél kézzel” indította be a japán költészet megújulását. Ez a folyamat persze még vázlatos formában is jócskán túlmutatna jelen írás keretein, legyen talán elég annyit mondani róla, hogy ekkoriban jön el a „nagy első” ideje a modern japán irodalom szempontjából, tehát a költészetben is. Nem egészen egy évtizeddel a Sintaiszó után jelentkezik első verseskötetével az „első modern japán költő” titulust örökre kiérdemlő, másfelől prózaíróként is igen aktív Simazaki Tószon (島崎 藤村, 1872–1943), ekkortájt indul el a valódi fordításkultúra is, amelynek első kiemelkedő alakja Ueda Bin (上田敏, 1874–1916) lesz saját szerkesztésű antológiáival (hogy csak a verseknél maradjunk). És ezek után jelenik meg, egy újabb bő évtizeddel később az első valódi, nyugati mintára íródó szabadversekből álló kötet, az Üvöltés a holdra (月に吠えう) 1917-ben. Szerzője „a japán szabadvers atyja”, jelen írásom tárgya, vagyis Hagivara Szakutaró.

Hogy ki is volt Hagivara Szakutaró, azt a fentihez hasonló címszavakkal lenne a legkönnyebb megközelíteni: „a 20. század legnagyobb hatású japán költője”, esszéista, egyetemi tanár, másfelől klasszikus bohém, szakadatlan beilleszkedési gondokkal és kínzó alkoholizmussal. Első ránézésre az lehet az érzésünk, hogy életrajza bármely nyugatos szerző életrajzával felcserélhető lenne (mutatis mutandis). A Gunma prefektúra beli Maebasiban születik tehetős családban, itt is nő fel, sok évig jár (két) egyetemre (is), de az első évet sem fejezi be sehol, zenét kezd el tanulni, sokáig mandolinjátékosként keresi a kenyerét. A költészet iránti érdeklődés a kezdetektől jelen van az életében, Joszano Akikó (与謝野晶子, 1878–1942) versei iránti rajongása ezt csak tovább erősíti. Az 1910-es évek első felében kezd el publikálni, majd a fent említett 1917-es Üvöltés a holdra óriási kritikai sikert hoz számára. Második kötete 1923-ban a Kék macska (青猫), ha lehet, még nagyobb. Röviden összefoglalva ezzel a két verseskönyvvel megalapozza hírnevét és a japán szabadvers jövőjét egyaránt. Előbbinek köszönhetően kap tanári állást a Meidzsi Egyetemen, ahol 1934-től haláláig oktat – A költészet lényegéről (詩の原理) című verselméleti könyve most is alpműnek számít. Első kötetei jelentőségét akkor egyébként vélhetően ő sem érti, vagy tudja felmérni egészen: a későbbiekben további könyveket publikál ugyan, ám visszatér a hagyományos versformákhoz, jócskán megosztva ezzel korábban oly lelkes kritikusai táborát. Érdemes kiemelni, hogy a korszak azon kevés japán szerzői közé tartozik, akik nem sorolnak be a háborús nacionalista propagandagépezet hadrendjébe. Miután egész életében küszködik gyenge egészségével, tuberkulózisként félrediasztizált tudórákban hal meg, nem egészen 56 évesen. És bár a tényleges össz-

kép ennél természetesen jóval árnyaltabb, a világháború előtti évtizedekből Nakahara Csúja (中原中也, 1907–1937) mellett ő a másik olyan szerző, akit a japánok közmondásosan „a mai napig olvasnak”. Hogy ez valóban így van-e, kérdés, de a kötetei viszonylag friss kiadásban most is kaphatóak pl. Tokióban, ezt személyes tapasztalatból tudom.

Miben áll tehát Hagivara verseinek jelentősége? Ő volt az első, aki szakítani mert a japán költészeti hagyomány kizárólag öt vagy hét morás sorokra épülő formai alapvetésével, bár ez olyan mély és megingathatatlan dogma volt, hogy még a korábban említett Hamlet és Tennyson (és Longfellow!) fordítások is öt és hét morás sorokba lettek fordítva (természetesen rím nélkül). Ezen felül versei nyelvezte szokatlanul egyszerű és jól olvasható volt, a köznyelvhez közelített, mégsem nélkülöztek a sorok egyfajta zeneiségét – a YouTube-on elérhető néhány hangfelvétel Hagivara eredeti, recitáló felolvasásaiból, érdemes rákeresni. Ráadásul tette mindezt úgy, hogy közben egyaránt ráolvasható szövegeire Schopenhauer nihilizmusa és a szamszúra ábrázolása is – nem véletlenül szokták időnként „buddhista realizmusként” emlegetni írói stílusát.

Egyértelmű volt tehát, hogy az Arecsi köre után, aminek a vezéralakjaitól több tucat verset fordítottam eddig (és akik közül többen épp az ő a tanítványai voltak), Hagivara lesz a következő, akivel megpróbálkozom. Ami itt következik, egy jó szelet vegyesen a két első kötetből. A fordítói munka legnagyobb kihívása, ahogy talán mindig, a versek saját nyelvének megtalálása volt, annak a pontnak a keresése, ahol érvényes helyet kaphatnak a magyar irodalmi hagyományon belül is. Hosszas mérlegelés után döntöttem úgy, hogy nem érdemes kimondottan régies stílusban fordítani Hagivarát, a versek keletkezésének időpontja ellenére sem, mivel akkoriban kimondottan újdonságnak számítottak nyelvezetükben és megformáltságukban is. Hitelesebbnek tűnt tehát egy felülstilizált, kortárs nyelvi réteg megcélzása, alkalmi kilengésekkel. Rövidke műfordítói karrierem egyik legnehezebb és legfelemelőbb kihívása volt, hogy ez a korszakos költő rajtam keresztül szólalhat meg (tudomásom szerint először) magyarul. Itt tartok, itt tartunk tehát most. A Hagivara verseivel kapcsolatos munka mindazonáltal ezzel távolról sincs kész, a mellékelten olvasható szövegek csak az első, bizonytalan kísérletet jelentik. Az ebben nyújtott segítségükért pedig köszönettel tartozom Keller Zsófia saktársamnak, és különösen Vihar Judit tanárnőnek.